

עודכן ב- 21/10/2005 05:02

מושביניקים חיפשו אבא ואמא, נכנסו

איך השפיעו השנים באופוזיציה על התמיכה המסורתית של המושבים בש"ס. כתבה שלישיית בסדרה

מאת [תמר רותם](#)

הרב שניאור זלמן רווח אוחז בידו קופסה שקופה ובה חגב מגודל. לפני כמה חודשים, כשזן זה של ארבה תקף אזורים חקלאיים, יצאה מבית מדרשו של הרב המקומי של מועצה אזורית גזר הבשורה שהארבה כשר. קבל עם ועדה אמר אז בתוכנית של לונדון וקירשנבאום בערוץ 10 שהוא מוכן לאכול את המעופף. "כולם התפלאו, אבל לי לא היה כל ספק", הוא אומר, "הרי אצלנו במרוקו אכלו דברים כאלה".

במבנה העלוב למראה שבו נמצא "המכון למצוות התלויות בארץ", שייסד הרב במושב בית עוזיאל, הוא מלהטט בין שיחות טלפון טרנס-אטלנטיות, כמו מנכ"ל אימפריה כלכלית. יבוא של דגי טונה מספרד נדון באחת, מזיקים בעלי גפן מטורקיה, באחרת. אבל מאחורי הרוח והצלצולים, הרב רווח, בן 36, עבד קשה כדי לבנות את עצמו. מכון הכשרות שייסד על פי מורשת יהדות ספרד הצליח לפרוץ את ההגמוניה של הזרמים האשכנזיים.

לפני 14 שנה, כשהתמנה לרב האזור הרצוף מושבים שבסביבות רמלה, רווח התוודע למצוקות חקלאים שרובם יוצאי צפון אפריקה. נוסף להפסדים הרגילים בחקלאות, הוא מספר, הם התמודדו עם ההגבלות על עבודות האדמה, כתנאי לקבלת הכשר. ללא עמידה בכך, הם התקשו לשווק את תנובותיהם. עד אז, הכשרות הקשורה לחקלאות רוכזה בידי רבני הקיבוצים האשכנזים, שנסמכו על פסיקות מנהיג הדור הקודם, החזון איש, הידוע כמחמיר. רווח מצא פתרונות הלכתיים שיקלו על המגדלים, לפי פסיקות של פוסקי ספרד, כרב עובדיה יוסף. מצוות עורלה, למשל, פירושה להשליך את יבול הפירות לאחר שלוש שנות גידול ראשונות. רווח המציא פטנט הלכתי: משתלה שבה מגדלים שתילים בתנאי מעבדה במשך שנה וחצי. כאשר יישתלו השתילים, יידרשו רק שנה וחצי נוספות כדי לקיים את המצווה.

רווח עשה את מה שש"ס ניסתה לעשות מאז ומעולם - לקשור את החקלאים הללו למורשת אבותיהם המזרחית. הוא מספר שהבין את הפוטנציאל הדתי הטמון בקשר עם התושבים המזרחים. וכך לפני שנת שמיטה הצליח לשכנע אותם לראשונה לשמוט את הקרקע, דבר הכרוך בהפסד כספי ניכר. כדי לצמצם את ההפסדים, הוקם "אוצר בית הדין", שפדה את הגידולים כשרכש אותם מהמגדלים, והכשיר אותם לשימוש.

לקראת שנות השמיטה ב-1994 ו-2001 ערכו רווח ואנשיו לחקלאים באזור גזר מאות שיעורי הלכות הקשורות בשמיטה. הכרת הטובה של החקלאים, שרובם, אם בכלל, מסורתיים, התבטאה בעניין בדת. במשך הזמן גדלו שיעורי ההצבעה לש"ס במושבים, על חשבון הליכוד. למשל, בבית עוזיאל הצביעו ב-1999 כ-34% לש"ס, לעומת 13.9% לליכוד. בבחירות הבאות, ב-2003, עם החזרה לשיטת הצבעה בפתק אחד, התהפכה המגמה - כ-50% מהקולות במושב ניתנו לליכוד וכ-20% לש"ס.

דרך להפיץ תורה

רווח נבוך כשהוא נדרש להקשרים בין פעילותו לבין תוצאות בקלפיות. לטענתו, הוא רב של כולם ומזוהה עם הרב יוסף יותר מאשר עם ש"ס. "ש"ס אינה תנועה פוליטית", הוא מרים את קולו, "היא תנועה חברתית. רציתי שידעו שיש לציבור הספרדי פוסקים. שיש

אלטרנטיווה. לרב עובדיה יש פתרונות הלכתיים בנושאים שונים. מישהו ידע עליהם קודם?" עוזרו, יהודה יזדי, מוסיף שלאנשי המושבים לא היתה זהות דתית כלל, וכיום, משמצאו אותה, הם מזדהים עם ש"ס.

מאיר אוחנה, שהיה בשנות ה-90 הרכז הארצי של ש"ס בהתיישבות, אומר שתנועתו הקדישה מאמצים רבים במגזר ההתיישבות. "כיום מכון המצוות התלויות בארץ נותן שירות לכל בית ישראל, ללא שיוך עדתי. אבל הוא קם על רקע של קיפוח עדתי, והתוצאה היתה חיובית. אנשים הזדהו". גם בצפון ניכרת התחזקות ההצבעה לש"ס במושבים, אבל פחות מבדרום.

חוקרת תנועת ש"ס, הד"ר ענת פלדמן מהמכללה האקדמית "אחוה" בדרום, המנתחת את התנועה דרך פעילותה בפריפריה, אומרת שש"ס השכילה לאתר יזמים שהזדהו אתה ונתנה להם את חסותה. יזמים כאלה הם אוחנה והרב רווח. ב-1993 הקים אוחנה את עמותת "מעייני ההתיישבות", מערך של שיעורי תורה בכמאה מושבים בדרום, כהכנה לשנת השמיטה שחלה ב-1994. "הפעילות שלנו היתה תורנית, אבל חלק בלתי נפרד מפעילות פוליטית", אומר אוחנה, "ראינו בזה דרך להפיץ תורה, כמו שש"ס חרתה על דגלה. החלה אז התפרקות של המושבים. אנשים הרגישו לא אבא ולא אמא. היה צימאון לתורה. נכנסו לכולם, חוץ ממושבים שהיו אשכנזיים או אגודת ישראל, כמו 'קוממיות'".

מרכז העצבים היה המשרד בקרית מלאכי. "התחלנו לחפש את האנשים שיש להם זיקה", מספר אוחנה. "ראשי מועצות דתיות מקורבים לש"ס. כשהגענו לאריה עם הרעיון של השמיטה, הוא החליט במקום. משרד האוצר אישר סכום של שבעה מיליון שקל לכלל הגופים והעמותות שטיפלו בשמיטה. אנחנו קיבלנו שני מיליון".

באזור שפיר קיבלה ש"ס ב-2003 35% מהקולות. אוחנה פעל בהצלחה גם בגוש קטיף. "פעלנו בגדיד, בנוה דקלים, בנצר חזני, בפאת שדה. באנו ועזרנו. היה חסר בתי כנסיות, מקווה. נתנו להם פתרונות כי היינו בממשלה. קיצרנו תהליכים".

געועים לדרעי

אפיק אחר לפעילות של ש"ס במושבים הוא החינוך. הודות לפעילות הרב חיים בן חמו, ממושב עוצם שבחבל לכיש, נוצרה במקום הזדהות הולכת וגוברת עם ש"ס. ב-1999, בשיטת ההצבעה בשני פתקים, הצביעו למפלגה 70% מתושבי המקום וב-2003, אז חזרו להצבעה בפתק אחד, 56%. בן חמו אחראי להקמת ישיבה בעוצם, כולל שמכשיר דיניים ומוסד לילדים נושרים. הוא מייצג את התפישה של ש"ס שראתה במושבים, בניגוד לערים, מקום מנותק מהשפעות חיצוניות, אידיאלי להקמת ישיבות ספרדיות. כך הוקמו ישיבות גם במושבים ברכיה וזוהר בדרום. לדברי אוחנה, הישיבות כיום לא גדלות כי אין תקציבים.

המסגרת הטיפולית שהקים בן חמו לפני 13 שנים נעשתה עם הזמן למסגרת מוכרת של משרד העבודה והרווחה. יש בה כ-25 ילדים, בגיל בית ספר יסודי, שאת רובם הפנו רשויות הרווחה. במקום פועלת פינת חי והילדים לומדים מוסיקה, קראטה, נגינה בדרבוקות ואפילו קפוארה.

השנה נפתחה מסגרת המשך לבוגרים. חמישה בני נוער בני 15 גרים לבדם בוויולה, לומדים חצי יום ועובדים חצי יום. עליהם לנהל תקציב חודשי ולדאוג לעצמם באופן עצמאי, עם הדרכה. בן חמו מקווה שבעתיד ייקלטו חלק מה"שבבניקים" של הציבור המזרחי.

מקימי עוצם היו אנשים דתיים, יוצאי צפון אפריקה. אבל לדברי בן חמו, שאביו היה רב המושב, הדור הצעיר תמך ברובו בליכוד. ההזדהות עם ש"ס התגבשה בהדרגה. "ש"ס היא לא מפלגה שבאה אליך אחת לארבע שנים, אנשים רואים אותך בשטח כל השנה. בימי שמחה או עצב. לויות, אזכרות. לפני בחירות הם אומרים: 'מה אכפת לי להצביע?'"

כיום בן חמו ואוחנה מאוכזבים ממנהיגות התנועה ומזכירים את ימי דרעי בגעוע. "רוב הקשר שלי לש"ס בנוי מהימים הטובים של אריה דרעי", אומר בן חמו. "הוא נתן גב והשרה

אווירה של ביטחון. תתחיל ויהיה בסדר... זה לא שהייתי מחסידיו, אבל הוא בא למושב כמה פעמים וניסה להבין את המצוקות של האנשים. הוא הקים שם תשתית ביוב. אנשים מרגישים את חובת הכרת הטובה".

ש"ס לא נעלמה, סבור בן חמו, "אי אפשר לקחת לאנשים את הרב עובדיה יוסף. אבל מבחינת האווירה והלהט והזרמים שעברו באנשים, היתה פעם יותר התלהבות פנימית. היום אני בז לפוליטיקה". בן חמו ממשיך לתת שיעורי תורה, בעיקר באשדוד.

מאיר אוחנה פסימי בנוגע ליכולת של ש"ס להיבנות מהקשר עם המושבים בבחירות הקרובות. "שנות הזוהר של ש"ס חלפו, התקציבים התמעטו, אין כיום מנהיגות לתנועה. אנשים עדיין מצפים שדרעי יחזור. הדור הצעיר חושב שהוא העלה את קרנם של יהודי ספרד. ש"ס קיבלה בזמנו בדרום 25%-45% אבל עכשיו כשהפעילות ירדה, היא איכזבה חלק מהציבור.

"יש אנשים שפנו אלי בזמנו לגבי עובדים זרים וחליבה בשבת. סייענו להם. כשחקלאים נקלעו לחובות, הגעתי לאנשים אצלנו במשרדים והם עזרו במחיקת ריבית ובפריסת חובות. מאז שש"ס קמה, הרבה ספרדים הרגישו שזה הבית שלהם. החינוך נהיה חשוב. בשנים האחרונות גם החקלאות ירדה. וגם הקשר שלנו עם המפלגה הלך וירד".

שיעורי ההצבעה לש"ס במושב עוצם

שנה שיעור הקולות שקיבלה ש"ס

24.7% 1984

49.9% 1988

52.1% 1992

67.8% 1996

70.7% 1999

56% 2003

כל הזכויות שמורות, "הארץ" ©

סגור חלון